

172, 299, 446, 555; a.e. (trc. Reşid Rahmeti Arat), Ankara 1959, s. 120, 212, 321, 400; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 282; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyeye*, s. 32, 38, 46, 120, 138, 214-215, 229, 501, 529, 696; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mektûbât*, Tahran 1335 hş., s. 184-185; Hasan b. Abdülmü'min el-Hûfî, *Gunyetü'l-kâtib* (nşr. Adnan Sadık Erzi), Ankara 1963, s. 32-33; Ebü'l-Ferec, *Târih*, II, 565; *Târih-i Âli Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 61-62; Reşidüddin, *Kitâb-ı Târih-i Mübârek-i Gâzânî, Dâstân-ı Gâzân Han* (nşr. Karl Jahn), London 1940, s. 358-359; Eflâkî, *Menâkıbü'l-'ârîftin*, I, 236; II, 751; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 105-106; Osman Turan, "Selçuk Devri Vakfiyeleri I. Şemseddin Altun-aba, Vakfiyesi ve Hayatı", *TTK Belleten*, XI/41-43 (1947), s. 197-235; a.mlf., "L'Islamisation dans la Turquie du moyen-âge", *St.I*, X (1959), s. 144-150; Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985, s. 72, 76, 78, 99, 105, 108-109, 113, 123, 128, 130, 131, 145; a.mlf., "Selçuklular Devrinde İğdişlik ve Kurumu", *TTK Belleten*, LX/229 (1997), s. 681-695; Faruk Sümer, "Selçuklu Tarihinde İğdişler", *TDA*, sy. 35 (1985), s. 9-23.

FARUK SÜMER

İĞMÂ

(bk. BAYGINLIK).

İĞTİŞÂŞIYYE

(الإغتاشية)

Kübreviyye tarikatının
Hâce İshak Huttalânî'ye
(ö. 826/1423)

nisbet edilen

ve Abdullah Berzişâbâdî

(ö. 872/1468)

tarafından geliştirilen bir kolu

(bk. KÜBREVIYYE).

İĞVÂ

(الإغواء)

Şaşırtıp

doğru yoldan çıkarmak anlamında
bir Kur'an terimi.

Sözlükte "şaşırmak, hedefe ulaştıracak yoldan ayrılmak" mânasındaki gayy kökünden türemiş olup "şaşırtmak, azdırıp doğru yoldan uzaklaştırmak" anlamında kullanılır. Râgıb el-İsfahânî, kelimenin kökünde bâtil inançtan doğan bilgisizlik mânasının bulunduğunu söyler. Gay mefhumu Kur'an-ı Kerim'de yirmi iki yerde geçmekte, iğvâ köküne ise altı yerde temas edilmektedir (bk. M. Fuad Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ğvy" md.). Hz. Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveden yemelerinden söz eden bir âyette Âdem'in yolunu şaşırdığı

ifade edilmekte (Tâhâ 20/121), İsrâ olayına dair âyette ise, "Arkadaşınız -Muhammed- sapmadı ve yolunu şaşırmadı" denilmektedir (en-Necm 53/2). İğvâ kavramı da "yolunu şaşırtıp saptırmak, helâk etmek" anlamında Allah'a izâfe edildikten başka (Hûd 11/34; Beyzâvî, II, 261) ağırlıklı olarak şeytana (el-A'râf 7/16; el-Hicr 15/39), ayrıca ilâhî hidayeti terk edip Allah'tan başka otorite ve yol gösterici diye kabul edilen putlara (el-Kasas 28/63; es-Sâffât 37/32) nisbet edilmektedir. İğvâyı gerek şeytana gerekse putlara izâfe eden âyetlerde kelime "bâtılı süsleyip hak gibi gösterme" mânasına gelmektedir.

Hz. Peygamber'den rivayet edilen çeşitli hadislerde gay ve iğvâ kavramları Kur'an'daki anlamlarına paralel şekilde kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "ğvy" md.). Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Hakkınızda endişe ettiğim hususlardan biri, yeme içme ve cinsî arzularınızı tatmin etmede azgınlık göstermenizdir; bir diğeri de beşerî duygularınızın meşrû sınırları aşmasıdır" (*Müsned*, IV, 420, 423).

Kur'an'da iğvâ daha çok İblis'le bağlantılı olarak ele alınmakta, bilhassa insanın yaratılışını konu edinen âyetlerde Âdem'e secde etmemesi sebebiyle ilâhî rahmetten kovulan İblis'in insanları Allah'a ulaştırmanın yoldan saptırmak ve meşrû sınırları aşım azmalarını sağlamak amacıyla çaba göstereceği bildirilmektedir (meselâ bk. el-Hicr 15/39-40; Sâd 38/82-83). Konuyla ilgili âyetlerden, şeytanın iğvâ ve saptırma eylemlerini gerçekleştirirken bazı insanları araç olarak kullandığı anlaşılmaktadır (el-En'âm 6/112; en-Nâs 114/6). Kur'an'ın "şeytanın dostları" diye nitelediği bu kişiler (en-Nisâ 4/76; el-A'râf 7/27) kendilerini bir rehber, temsil ettikleri fikir ve ideolojileri de gerçek diye sunarlar, böylece hem öz varlıklarını hem de nüfuzları altındaki insanları doğru yoldan saptırır (es-Sâffât 37/32).

Şeytanın insanları şaşırtıp hak yoldan uzaklaştırma konusunda uyguladığı yöntemler Kur'an'da "hutuvâtü's-şeyâtîn" (şeytanların çizdiği yollar) terkiyle ifade edilmiştir (en-Nûr 24/21). Şeytan bu kötü telkin ve vesveselerini günaha teşvik etmek (el-Mâide 5/91), sâlih amelden uzaklaştırıp isyana sürükleme (el-Bakara 2/268), aldatıcı vaadlerle bulunmak (en-Nisâ 4/120) ve yaşanan günahları hoş göstermek (el-En'âm 6/43; el-Ankebût 29/38) suretiyle uygulamaya çalışır. Kur'an'da in-

sanların pek çoğunun şeytanın iğvâsına kapılabileceği ve sadece ihlâs ve samimiyetle hareket eden zümrelerin kurtulabileceği belirtilmiştir (el-Hicr 15/40).

Kur'an-ı Kerim'de şeytanın vesvese ve iğvâlarından Allah'a sığınılması gerektiği bildirilmiş (el-A'râf 7/200) ve şöyle dua edilmesi tavsiye edilmiştir: "Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından ve yanımda bulunmalarından sana sığınırım" (el-Mü'minün 23/97-98). Hz. Peygamber de uykusunda kâbus gören kimseye şu duayı okumasını önermiştir: "Allah'ın gazabından, azabından, kullarının şerrinden, şeytanların dürtüşlerinden ve yanımda bulunmalarından O'nun kemal mertebesindeki kelâmına sığınırım" (Tirmizî, "Da'avât", 93; *el-Muvatta'*, "Şif'r", 9).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ğvy" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "ğvâ" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "ğvy" md.; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1255; Wensinck, *el-Mu'cem*, "ğvy" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ğvâ" md.; *el-Muvatta'*, "Şif'r", 9; *Müsned*, III, 29, 41, 76, 492; IV, 420, 423; Buhârî, "Ahkâm", 21; Müslim, "İmâre", 52, "Kader", 14; Tirmizî, "Tefsir", 3; "Da'avât", 93; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 287, 313-314; a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 400^b; İbn Hazm, *el-Faşl*, III, 70-74; Ebü'l-Yûser el-Pezdevî, *Uşûlü'd-dîn* (nşr. H. Peter Linss), Kahire 1383/1963, s. 226; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, II, 261; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 576; Elmallı, *Hak Dini*, III, 2134; Reşid Rızâ, *Tefsirü'l-menâr*, VIII, 339; XII, 70.

RAMAZAN BİÇER

İHÂM

(الإيهام)

Bir ifadenin kastedilenin dışında bir anlaşılmaya yol açması mânasında bediî sanat.

Sözlükte ihâm "vehme ve şüpheye düşürme, yanıltma, hayale kaptırma" gibi anlamlara gelir. Aynı kökten gelen tev-hîm de bu mânayı ifade eder. Kelime ilk defa terim olarak ve tevriye karşılığında Reşidüddin Vatvât (ö. 573/1177) tarafından kullanılmış, bu konuda Fahreddin er-Râzî ile Sekkâkî gibi birçok belâgat âlimi de ona uymuştur (*Hadâ'iku's-sihr*, s. 39; *Nihâyetü'l-icâz*, s. 291; *Miftâhu'l-'ulûm*, s. 427). Emîr İbn Münkız, ihâmı tevriyeden farklı bir tür niteliğinde tev-hîm adıyla ele almış, onu "söz içinde muhatap veya dinleyicinin bir başka kelime hakkında yanlış anlaşılmasına yol açacak bir ifadenin kullanılması" şeklinde tarif etmiş ve örnekleriyle incelemiştir (*el-Bedî' fî nakdi's-*